

Robin Svartström Metsuri-Sipilänä.

ANNA OVASKA

Valtio ihmistä varten?

Alussa näyttämön takaseinälle heijastuu Akropolis. Kreikka on teatterin ja demokratian syntykoti. Viime vuosina siitä on tullut myös eurooppalaisen oikeiston ja finanssimaailman ajaman talouskuripolitiikan tuhoisuuden symboli. Ohjaaja Susanna Kuparinen esittää videolla dokumenttinäytelmän ydinkysymyksen Kreikan entiselle valtiovarainministerille Yanis Varoufakikselle: ”Miksi pankkeja voidaan elvyttää, mutta valtioita tai perheitä ei?” Tutkivaa journalismia ja teatteritaidetta uskaliaasti fuusioiva *Eduskunta III* tiukkaa vastauksia kysymyksiin, joita pidetään helposti naiiveina tai väärin asetettuina. Miksi talous ajaa kaiken yhteisen yli? Miksi päättäjät sulkevat silmänsä kärsimykseltä?

Kreikka tarjoaa kehyksen tarinalle nyky-Suomesta. Rinnastus on taiteellisesti motivoitu, ehkä liiankin osuva, mutta rehellinen: tämä on teatteria nykydemokratiasta. Suomalaisessa politiikassa on jo vuosia perusteltu Kreikalla hyvinvointivaltiota romuttavia päätöksiä, eikä kuripolitiikan seurauksista ole käyty kunnollista julkista keskustelua. Tavoitteena on näyttää dramatisoidussa ja kristallisoidussa muodossa, mitä tapahtuu kun hyvinvointiyhteiskunnan rakenteita leikataan.

”Toisin kuin yleensä teatterissa, tarinan surullisuus on totta.” ”Teatteri tekee toimittajien työt.” ”Teatteriesitys tuntuu paljon rehellisemmältä oman asemansa ja retoriikkansa suhteen kuin peiteltyyn puolueelliset suo-

malaismediat”, kirjoitettiin arvioissa ensi-illan jälkeen.¹ Kuparisen ja työryhmän esityksen voima syntyy yhtäältä karuista faktoista, toisaalta yksilöiden kohtaloista. Itse jään miettimään, onko *Eduskunta III* enää edes poliittista satiiria. Näytelmän alaotsikko on kyllä ”satiiri yhden tuuden maasta”, mutta tyylilajina on tragedia.

Eduskunta III näyttää, että nykyhallituksen julkista taloutta leikkaava politiikka oli vallalla jo Kataisen saatekaarihallituksessa. Tilanne kiristyy entisestään kevät-kesällä 2015, kun keskusta nousee suurimmaksi puolueeksi ja hallitukseen kokoomuksen rinnalle. Timo Soinia tai perussuomalaisia ei tässä näytelmässä ”harjata”, ei edes käsitellä. He ovat oikeistopolitiikan taustakuoro, lavallakin vain nahkatakkisina takarivin huutajina. Perusujen repliikit on lainattu eduskunta-istuntojen väli-

Kuva: Ilkka Saastamoinen

huudoista. Kylmää. Samalla suurimmat puolueet, kokoomus, keskusta, edellisessä hallituksessa myös demarit, lisäävät markkinoiden valtaa ja leikkaavat valtion resursseja yhteistuumiin.

Videohaastattelussa keväällä 2015 virastaan eronnut Varoufakis selittää Kupariselle leikkauspuheen houkuttavuutta: ihmisten arjessa tiedetään, että jos talous on tiukalla, säästäminen auttaa. Näyttämöllä metsuriasuinen Sipilä iskostaa tätä kriisitietoisuutta kansaan ja kollegoihin jo oppositiossa. Kertoja-toimittaja Jari Hanskalta hän saa epiteetin ”Suomen vaarallisin populistisi”. Mediassa ei mene läpi lukuisten taloustieteilijöiden kritiikki: jos julkisia palveluita leikataan, lama syvenee ja ihmiset kärsivät.

Sen sijaan eduskunnan lehtereillä ja julkisuudessa kerrottavan tarinan mukaan veistä säästävä Suomi ajautuu ”Kreikan tielle”. Sanonta viittaa maahan EU:n heikoimpana lenkinä. *Eduskunta III* taas puhuu kokonaisen kansakunnan vaietusta kurjistamisesta. Kuparisen työryhmälle ”Kreikan tie” on kuvaus siitä, miten yhteiskunnalliset rakenteet romutetaan vähä vähältä etenkin heikoimmassa asemassa olevien vahingoksi. Valkokankaalle piirtyvät luvut inhimillisestä hädästä ovat hurjia: talouskriisin ja sitä seuranneen kuripolitiikan aikana lapsikuolleisuus on noussut Kreikassa 43 %, itsemurhien määrä on kohonnut 40 %, kuolleina syntyneiden lasten osuus kasvanut 23 % ja niin edelleen². Lopputulema on tyyli: kun valtio säästää terveys- ja sosiaalipalveluissa, ihmisiä kuolee.

Näytelmäntekijät ovat hankalan kysymyksen edessä. Millä todistaa kuripolitiikan tuhoisuus ja saada ihmiset näkemään vaihtoehtoja? Dramaturginen ratkaisu on kahtalainen. Yhtäältä tuodaan esiin leikkauspolitiikan teknis-mielivaltaiset lähtökohdat, jotka poliitikot ja media yhteistoimin muokkaavat yleisiksi totuuksiksi. Toisaalta kiinnitetään katse kuritalouden sosiaalisiin seurauksiin, jotka ovat Kreikassa jo ilmeisiä mutta Suomesakin nähtävissä. Kuparisen ja työryhmän kuudenteen teokseen mennessä tätä materiaalia on ehtinyt kertyä. Mielivaltaisuudesta irtoaa hieman komediaa, mutta talouspolitiikan seuraukset ovat silkkaa murhenäytelmää.

Helvetinkone

Eduskunta III:n eduskuntaa hallitsee kaksi asiaa, joita ei saa kyseenalaistaa. Lait sanelevat, millainen valtiontalouden tulisi olla. Valtiovarainministeriön luvut kertovat, mikä Suomen taloudellinen tilanne on.

Näytelmä zoomaa EU:n vakaussopimuksen 2007 pohjalta 2012 säädettyyn fipo-lakiin. Sen mukaan Suomen valtionvelka ei saa ylittää yli 60 prosenttia bruttokansantuotteesta. Tähän edellisen eduskunnan hyväksymään, mielivaltaiseksi kuvattuun rajapyykkiin kompastuu kaksi demarivaltiovarainministeriä. Kataisen hallituksen Jutta Urpilainen ottaa mukisematta tehtäväkseen menojen pienentämisen vakaustarpeen noudattamiseksi: ”On leikattava!” Stubbin hallituksen Antti Rinne haikailee tutkimustiedon perään, mutta kokoomuskol-

”Aineistoa on ehtinyt kertyä. Köyhimpien elintaso leikataan, rikkaimpien veronkiertoa helpotetaan.”

legat ja virkamiehet pistävät tuoreen ministerin nopeasti kuriin. Ei yllätä, että yksi *Eduskunta III*:n suosituimmista pressikuvista on kohtauksesta, jossa mustahuppuiset vi-ranhaltijat sitovat ja valelevat bensiinillä kansan valitun.

Toinen esimerkki lainsäädännön muokkaamisesta talouselämän tarpeisiin on kulisseyssä vuosia valmisteltu hallintarekisterilaki, joka oli tiiviissä tarkastelussa jo trilogian ensimmäisessä osassa. *Eduskunta III* muistuttaa, että EU on antanut Suomelle erityisoikeuden säilyttää avoimuuteen perustuvan lainsäädäntönsä. Muu Eurooppa on seuraamassa esimerkkiä. Työryhmä dramatisoi, miten unionin Suomea tukeva kanta katoaa kerta toisensa jälkeen rahaministeriön silppureihin. Demarivalta jarrutti lakia, mutta tänä syksynä Alexander Stubb pääsi nostamaan hallintarekisterit jälleen pöydälle. Kymmenen vuotta Suomen politiikkaa seurannut työryhmä osaa ennakoida: uusi käänne saadaan täydellisesti osaksi juonta päivän varoituksella. Työryhmää on myös pitkälti kiittäminen siitä, että rekisterikeskustelussa pyörineet valheet – viimeksi marraskuun lopussa Stubbin latelemat – nousivat vihdoon otsikoihin.

Fipo-laki ja hallintarekisterien ajaminen edustavat näytelmässä leikkauspolitiikan kaksia kasvoja. Yhtäällä leikataan heikoimmilta ja toisaalla pyritään säätämään lakeja, jotka turvaavat rikkaimpien omaisuudet ja helpottavat veronkiertoa. Työryhmä vääntää lopulta rautalangasta: palataan Kreikkaan, myytiin Prokrustes-nimisestä sepästä ja tämän ihmishuhteista. Myytissä seppä houkuttelee matkalaisia yöksi kotiinsa, mutta antaa vieralle aina vuoteen, johon tämä on joko liian lyhyt tai liian pitkä. Liian lyhyiden vieraiden jalkoihin seppä sitoo alasimet ja venyttää; liian pitkiltä hän amputoi ylimenevät raajat. Talous ja markkinat ovat kuin Olympoksen jumalia, näytelmä julistaa. Ja kun talous on johtajana, piilee valtion sisällä helvetinkone.

Näytelmän konnat ja oikeiston mielenmaisema

Metsuri-Sipilä lietsoo näyttämöllä velkapelkoa raivoamalla, miten Suomi ”polttaa jo huonekaluja”. Minna-Maaria-vaimo toittottaa lehdessä – niinistöläisen hyväntekeväisyysyhteiskunnan hengessä – pullien leipomista ja naapuriapua. Kyllä kaikesta selvitään, kun perheet pitävät yhtä. Kertoja ivaa, että lestadiolaismiehen logii-

kalla kasvatusleikkaukset selätetään, kunhan äidit jäävät koteihinsa. Yksi konna on myös media, jonka silmitön ihailu on osaltaan nostamassa valtaan Juha Sipilää – miestä, joka hoitaa valtiota kuin firmaa tai perhettä. Yksi estottomista hehkuttajista on julkisen sanan neuvoston ex-puheenjohtaja Risto Uimonen, jonka sopivasti vaalien alle sijoittuva Sipilä-elämäkerta piirtää kuvaa messiaasta.

Näytelmässä uuden hallituksen ”vaarallisin mies” on kuitenkin Olli Rehn. Hänet paljastetaan peittelemästä EU:ssa tietoa Kreikan yhä syvenevästä lamasta ja humanitaarisesta kriisistä. Rehn ajaa läpi kiristyksiä samaan aikaan, kun jopa IMF tunnustaa erehtyneensä. Valuuttarahasto totesi julkisesti jo 2013, että Kreikan leikkaukset olivat virhe, jolla oli tuhoisia seurauksia³. Tämä tieto ei kuitenkaan mene läpi Suomen mediassa, ei 2013, eikä kesällä 2015, kun uusia Kreikka-päätöksiä tehdään. Sen sijaan prokrustelainen leikkausmyytti selviää voittajana.

Miksi kukaan toimii tällaisen politiikan airueena? Akateemis-filosofiseen tyyliinsä video-Varoufakis saa top-puutella tekemästä liian suuria päätelmiä oikeistolaisesta mielenmaisemasta: emme voi päästä sisälle toisen ihmisen kokemuksiin. Tämä ei kuitenkaan estä työryhmää yrittämästä. Toisessa näytöksessä pureudutaan Suomen pankin johtaja Erkki Liikasen ja Olli Rehnin hahmoihin. Etenkin Rehniltä olisi helpottavaa kuulla, että häntä edes hivenen kalvavat Kreikan luvut, vaikkapa se 43 % lapsikuolleisuuden nousu. Mutta vastauksia ei saada. Haastatteluyritysten ongelmana on, että talouspäättäjien mielestä ”arvovalinnat” eivät kuulu heille. Talouden päätökset tehdään kuin eri universumissa, ja kun talous ja ihmisyyset asetetaan eri lokeroihin, ”kipeitä” valintoja voidaan tehdä tuskitta. Liikasen haastattelun pohjalta dramatisoidussa kohtauksessa karikatyyriksi tyypistyvä pankkimies lopulta vain toistelee: ”Mähän olen tasa-arvon kannattaja.”

Näytellyt ja dramatisoidut haastattelut ovat yhtä aikaa esimerkki työryhmän pysymisestä ajan hermolla ja viihtymisestä samoissa keinoissa: niin hyvää kuin tutkivuus ja terävyys tekevätkin, ilmaisutapa ei uusiin ja toimittajansankaruus lähtee osin käsistä kaikessa railakkaassa itselle nauramisessakin. Samalla kohtaamiset valtaapitävien kanssa saavat myös melankolisen sävyn. Karikatyyreja tarvitaan, koska ne tuntuvat olevan ainoa tapa selittää valtaapitävien toimintaa sen jälkeen, kun kylmät faktat on tuotu julki.

Myytti maailmasta ilman vaihtoehtoja

Eduskunta III:n pääväittämän mukaan valheista ja salailuista pitäisi kantaa vastuu. Näitä valheita on kertynyt Sipilänkin hallituksen aikana: Suomessa ei ole elvytetty 2009–2014; Suomessa on leikattu. Suomen velka ei kasva miljardia tunnissa; se kasvaa 600 miljoonaa. Suomi ei ole vaarassa joutua velkamenettelyyn, jossa EU:n virkamiehet päättäisivät leikkauksista. Suomi kyllä velkaantuu nopeammin kuin Kreikka, mutta vain koska Kreikka ei tukipakettien vuoksi tällä hetkellä velkaannu lainkaan. Suomi ei myöskään ole Euroopan nopeimmin velkaantuva maa, näytelmässä kerrataan. Lista voi lisätä myös hallintarekistereistä väitetyt.

Eduskunta III opettaa, miten vaihtoehdottomuuden ilmapiiriä pidetään yllä uhkauksin ja vertauskuvin. Samalla tulkintaa Kreikasta pyritään kääntämään uuteen asentoon. Siksi toisenlaiset vertaukset mytologiasta ja faktat Kreikan kriisistä. Ja ehkä myös siksi Varoufakis saa niin suuren roolin: peräänkuuluttamassa inhimillisyyttä ja näyttämässä, että aina on vaihtoehtoja.

Leikkauspolitiikan lopputuloksena on vääjäämättä tragedia. Tuntuu tärkeältä, että teoksen kärki kohdistuu tähän. Näytelmä tarvitsee konnansa muistuttamaan, että päätökset eivät ole kasvottomia. Samoin uhreja vaaditaan muistuttamaan näennäisesti neutraalien päätösten seurauksista. Lopussa pääministeri Sipilä laitetaan seuraamaan katsojana erästä tapahtumaketjua: palataan vuonna 2009 Ylioppilasteatterissa esitettyyn *Valtuusto*-näytelmään.

Valtuusto II kuvasi, miten Helsingin sosiaalitoimi oli vuosien ajan alibudjetoinut lastensuojelua. Esimerkiksi työntekijöille ei palkattu lomansijaisia. Jussi Pajunen lupaa ensi-illan jatkoilla lopettavansa leikkaukset, muttei lopulta pidä lupaustaan. Lopputarina on uutisista tuttu: lastensuojelun työntekijä tuomittiin kesällä 2015 virkavelvollisuuden rikkomisesta tapauksessa, jossa kahdeksanvuotias tyttö kuoli, kun lastensuojeluilmoitukseen reagoiti myöhästyi työntekijän vuosiloman vuoksi. Vastuun kantaa työntekijä – eivät päättäjät, jotka leikkasivat lomasijaisuuksista.⁴

Videonauhalla Varoufakis vaatii valehtelun lopettamista. Mutta työryhmä muistuttaa myös, ettei kuripolitiikkaa ajavilta puutu empatiaa. ”Kylmyys johtuu siitä, että leikkaukset eivät kosketa heidän läheisiään”, lausuu Kuparista esittävä Noora Dadu lopuksi. Työryhmän edellisissä teatteriproduktioissa jonkinlainen *katharsis* syntyi paljastusten herättämästä ymmärryksestä, mutta nyt puhdistumisen tunnetta ei ole löydettävissä. Eikä ole tarkoitukseen. *Eduskunta III* onnistuu, jos se pystyy herättämään kysymyksen: mitä järkeä on yhteiskunnassa, joka ei välitä jäsenistään, ihmisistä?

Vitteet & Kirjallisuus

- Hanna Mahlamäki, Näytelmä väittää: Juha Sipilä on kova ja osaamaton johtaja, josta media rakensi messiaan. *Helsingin Sanomat* 28.9.2015; Pontus Purokuru, *Eduskunta III* – Teatteri tekee toimittajien työt. *Kansan Uutiset* 11.10.2015; Niko Hallikainen, Mietteitä *Eduskunta III*:sta. Teatterin tarve tänään. *Teatteri&Tanssi+Sirkus*, verkkoteksti: <http://www.teatteritanssi.fi/7717-teatterin-tarve-tanaan/>
- Ks. myös Alexander Kentikelenis, Marina Karanikolos, Aaron Reeves, Martin McKee, David Stuckler, Greece's Health Crisis. From Austerity to Denialism. *The Lancet*. Vol. 383, No. 9918, 2014, 748–753; Nikolaos Vlachadisa, Nikolaos Vrachnisb, Eftichios Ktenasa, Maria Vlachadic, Eleni Kornaroua, Mortality and the Economic Crisis in Greece. *The Lancet*. Vol. 383, No. 9918, 2014, 691.
- Esim. IMF Admits: We Failed to Realise the Damage Austerity Would Do to Greece. *The Guardian* 5.6.2013.
- Esim. Kahdeksanvuotiaan murhaan liittynyt virkarikosjuttu ei etene hovioikeuteen. *Helsingin Sanomat* 6.10.2015.